

ОБРАЗ СХІДНОГО ЧОЛОВІКА В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ (НА МАТЕРІАЛІ ПОВІСТІ ОСИПА НАЗРУКА «РОКСОЛЯНА: ЖІНКА ХАЛІФА Й ПАДИШАХА СУЛЕЙМАНА ВЕЛИКОГО ЗАВОЙОВНИКА І ЗАКОНОДАВЦЯ»)

У матеріалі статті розглядається образ східного чоловіка в українській літературі (на матеріалі повісті Осипа Назарука «Роксоляна: жінка халіфа й падишаха Сулеймана великого завойовника і законодавця». З'ясовується сутність опозиції «чоловік – жінка», «чоловік – нація», «чоловік – сім'я» на рівні поетики на проблематики. Авторка дійшла важливого висновку: у повісті митець порушує традиційні, але вічні і складні проблеми внутрішніх станів та становлення особистості, кохання, вірності, стосунків між чоловіком і жінкою, війни тощо. Багатство авторського світобачення, гострота й актуальність проблематики передається передовсім за допомогою таких прийомів: влучна констатація, гострий та глибокий роздум, складні психоаналізи, ірраціональні марення, домислювання, передбачення тощо.

Ключові слова: образ східного чоловіка, екзотика, прийом, проблема.

В статті рассматривается образ восточного мужчины в украинской литературе (на материале повести О. Назарука «Роксоляна...»). Определяется значение оппозиции «мужчина – женщина», «мужчина – нация», «мужчина – семья». Исследовательница подошла к такому важному заключению: в повести автор поднимает традиционные, но вечные и сложные проблемы внутреннего мира человека, любви, верности, отношений между мужчиной и женщиной, войны. Эту проблематику писатель передаёт с помощью таких приёмов: констатация, острые размышления, сложные психологические анализы, домыслы, предсказания.

Ключевые слова: образ восточного мужчины, экзотика, приём, проблема.

The article deals with the image of men in the eastern Ukrainian literature (based on the novel O. Nazaruk «Roksolyana...»). It defines the meaning of the opposition «man – woman», «man – a nation», «man – the family». The researcher comes to the following important conclusion: mainly the author raises the traditional but timeless and complex problems of the inner world of man, love, loyalty, relationships between men and women, war. These problems are represented by the writer with the help of such techniques as observations, sharp thinking, complex psychological analysis, speculation, prediction.

Key words: image of the eastern male, exotic, reception, problem.

Образ поневоленої жінки хвилював дослідників у різні часи, а проблема стосунків чоловіків і жінок у суспільстві прадавня. Так, А. Кримський в «Історії Туреччини» виявив неабияку зацікавленість образом Роксолани, чи не вперше акцентувавши увагу не скільки на силі волі української жінки та її сильному характері, скільки на жіночому вмінні домінувати над чоловіками: «... над недосяжно-високим, мудрим володарем мала нечувано величез-

ну силу його не так вродлива, як розумна й інтриганська жінка ...», яка «... легко могла прихилити до себе душу свого пана-чоловіка ...» [2, с. 128, 200].

На сучасному етапі науковців найчастіше цікавить образ патріотичної Роксоляни, поряд з яким образ Сулеймана Великого, на жаль, знаходиться ніби у затінку.

Гарольд Лемб у книзі «Сулейман. Султан Сходу» відтворює специфіку життя екзотичного Сходу у

формі опису життєвої діяльності Великого Завойовника. Дослідник відзначив, що ще у двадцять п'ять років «Сулейман умів розпізнавати у людях відвертість ...», окрім того був обережним у висловлюваннях та вірним своєму слову, «довіряв порадам своєї жінки» навіть у політичних питаннях, «часто потрапляв під її вплив, але ніколи не дозволяв їй керувати собою» [4; с. 7, 36, 72, 160].

Дерменджі Омер у дисертаційному дослідженні визначає місце образу Роксолани у світовій літературі, говорить про виникнення замкненого національного інтерпретаційного канону: «Повість О. Назарука «Роксоляна: жінка халіфа й падишаха (Сулеймана Великого) завойовника і законодавця» стала зразком для поеми «Дівчина з Рогатина» зі збірки «Неопалима купина» Ю. Колісниченка та С. Плачинди, поеми «Роксоляна, царівна сонячна Опілля» М. Орлича, роману «Степова квітка» М. Лазорського; з ним полемізують у повісті «Життя гаремное» Ю. Винничук та Л. Мосендз у новелі «Роксолана» [1, с. 4]. Дослідник переконливо доводить, що повість Осипа Назарука «Роксоляна...» «засвідчила новий етап функціонування традиційного сюжету», де переплітаються два світи: український і турецький. Окрім того, науковець зазначає, що «Важливим елементом художньої інтерпретації є авторська характеристика цих двох світів: визначення місця героїні в них» [1, с. 11].

Юрій Кочубей наголошує на актуальності образу Роксолани у літературі, бо цей образ, «...за яким стоїть прототип – реальна жінка незвичайної долі – сприймається як уособлення екзотичності й патріотизму» [3, с. 79].

Т. В. Хом'як хоча й досліджує психологізм як засіб характеротворення образу Роксоляни, однак не залишає поза увагою образ неординарного турка. На думку науковця, портрет як «соціально-психологічна характеристика героїні» найповніше «передано через сприйняття і бачення Сулеймана»: спочатку він був вражений зовнішністю Роксолани, потім розгледів її внутрішній світ, згодом зрозумів, що лише вона одна нагадувала йому рідну матір, внутрішньо відчуваючи її надзвичайність» [6, с. 248].

Метою даної розвідки є спроба сформулювати нову опозицію «чоловік – жінка», «чоловік – нація», «чоловік – сім'я» на рівні поетики та проблематики.

Вперше про молодого падишаха Хуррем дізналась від турецького учителя Абдуллаги, який поважно переказав їй про передбачувану величність та всемогутність султана: «Предсказано, що з початком кожного століття родиться великий муж, який обхопить те століття як бика за роги і поборе його. А султан Сулейман уродився в першому році десятого століття Геджри. ... любимець Аллаха і свята різка в руці його, має за собою ще один знак на те, що буде найбільший зі всіх султанів наших. ... він десятий з черги султанів! А число десять се найбільш досконале число! Бо воно кінчить і завершує перший круг чисел» [5, с. 54–55].

Він у формі ствердження розповідав бранці багато цікавих та дивних пророцтв про Сулеймана, але її раптово зацікавили віщування про його особисте життя: «Все, що призначене, єсть і предсказане. Найулюбленіша жінка Десятого Султана буде Місафір. Зійде як ясна феджер у серці Падишаха, а зайде криваво над царством його. Зробить багато добра і багато лиха в усіх землях Халіфа від тихого Дунаю до Базри Багдаду і до кам'яних могил фараонів! Навіть в царстві мовчання, у страшній пустині, де вік віків чорніє Мекам = Ібрагім, серед жару засвітить чистий ключ водиці за стопою її. Бо дасть їй Аллах з високого неба велику ласку свою і розум великий. Але шайтан засіє в її серденько – рівно велику гордість ...» [5, с. 57–58].

У султанському гаремі Настя уже на другий день зрозуміла систему його життя та звичаї, бо «думки й розмови султанських жінок, одалісок і служниць крутилися передовсім коло особи молодого султана» [5, с. 79]. При першій зустрічі з ним бранка відчувала великий внутрішній неспокій, але свідомість, як констатує автор, «мала майже ясну» [5, с. 82]. Опис молодого турка вражає своєю змістовністю, бо одразу стає зрозумілим, що у характері цього чоловіка і сила, і влада і доброта займають одне місце: «Він був прекрасно одягнений, – стрункий і високий. Мав чорні як терен, блискучі, трохи зачервонілі очі, сильне чоло, матово-біде обличчя лагідного виразу, тонкий, орлиний ніс, вузькі уста й зав'язані біля них. Спокій і розум блистали з карих очей його» [5, с. 82]. Настя одразу вдалася до порівняння: «Стефан Дропан був кращий, бо не такий поважний. Та сей був молодший від Стефана. Така молодість була від нього...» [5, с. 82]. Звичайно, вона одразу помітила соціальну нерівність двох чоловіків, але природний жіночий потяг все-таки узяв верх: «Засоромилася того, що її невільницький одяг закривав красу її тіла» [5, с. 82].

Уже у першій розмові з падишахом Настя проявляє силу свого жіночого характеру та рівень освіченості: «Мусульманам Коран забороняє насилувати невільниць проти волі їх»; «І знаю, що Коран у багатьох місцях поручає як богоугодне діло освободжування невільниць, а передовсім лагідність і доброту супроти них» [5, с. 84]. Західна молода жінка видається Сулейманові чимось незбагненим, вабить його нестриманою екзотичністю думок, саме тому він проявляє природну чоловічу стриманість: «І перемогла в нім цікавість молодої людини, як далі розвинеється розмова з цією невольницею» [5, с. 85].

Західна жінка-загадка дивувала його своїми бажаннями, бо вона хотіла б, щоб її волі підлягали «не тільки палати, але й уся земля твоя – від тихого Дуною до Базри і Багдаду і до кам'яних могил фараонів і по найдалішій стійки твоїх військ у пустинях. І не тільки земля, але й води, по котрих бушують розбишацькі судна рудого Хайреддіна» [5, с. 86].

Жіноча упевненість у собі та відвертість дивували Султана екзотичністю, з одного боку, а з іншого – робили беззахисним: «Велике зацікавлення сею молодого дівчиною, що так основно ріжнлася від усіх жінок в його гаремі, перемогло в нім усі інші почування» [5, с. 87].

З цього моменту бранка усвідомила, що має неабияку силу над падишахом. Її відчуття письменник констатує з метою переконати реципієнта у здібностях молодого дівчини: «Вона жіночим інстинктом відчула, що доволі глибоко загнала йому в нутро солодку, але затроєну стрілу першого вражіння симпатії і любові» [5, с. 87]. Саме тут виникають нові дискусійні категорії: «впливовий чоловік», «жінка-бранка», «сексуальність», «жіноча влада». Жіночої боротьби проти місцевого чоловічого домінування практично не було, їй вдалося причарувати його з першого погляду.

Автор-оповідач не описує їх «перше кохання», а детально констатує окремі вчинки падишаха та думки бранки. У перші хвилини Настя відчувала головну перешкоду для спільної гармонії: «... передовсім ріжниця віри» [5, с. 89]. Сулейман же прагнув до тілесно-статевої гармонії, бо відчував велике захоплення екзотичною особою іншої статі, окрім того він проявив повагу до неї як до жінки, що має іншу віру. Падишах уперше не дотримався звичаю, бо не лише високо оцінював її жіночі достоїнства, а передусім прагнув як до гармонії тіл, так і душ: «В шамотанню з нею побачив молодий Сулейман срібний хрестик на грудях Настуні. І всупереч звичаєві – мовчки зняв свій золотий, султанський сигнет, який мав ще його прадід Магомет у хвилі, як виїздив у здобутий Царгород» [5, с. 89]. Вона ж навпаки чітко дотримувалася власних принципів, ігноруючи вчинок султана: «Але вона – не зняла малого хрестика, хоч зрозуміла його і хоч він сподобався їй тепер» [5, с. 89]. Саме це ігнорування, визначення своєї ролі у системі складних владних і підвладних стосунків, розуміння сутності своєї нації, непідкореність і свідоме протистояння глибоко вразили Великого Сулеймана.

Образ чужинки-невільниці не давав спокою Сулейманові, бо до цього ще жодна жінка не наважувалася йому відмовити. Це сприяло багатоступеневим нашаруванням інстинктивних потягів, бажань, внутрішніх роздумів: «Думка, якої соромився, щораз виразніше видиралася на поверхню його свідомості й тягнула за собою другу, якої ще більше соромився. Перша була така, як у кожного молодого чоловіка. А друга думка була така, чи не ужити різних способів примусу?» [5, с. 96].

Вдруге Сулейман порушив жорсткі закони та звичаї, допустивши до жінки чужого чоловіка, як констатує письменник, лише з однією метою: «Освітити її серце правдивою вірою Пророка!» [5, с. 98]. Не вдалося монаху переконати молодого невольниці, яка твердо вирішила: «Я сама поїду молитися Божій Матері в Іверській іконі на святім Афоні!» [5, с. 104]. Не наважився відступник

розповісти їй про ті історичні факти, причини та умови, які не дозволять їй цього зробити: «... ще прапрадід теперішнього султана Магомет прирік на просьбу святоафонських монахів не допускати жінок на святий Афон. І від того часу це султанське приречення не було ніколи зломлене...» [5, с. 104].

Свій збуджений стан падишах заспокоює традиційно: «Перейшовся по іншим крилі і відвідав свою першу жінку. Успокоївся» [5, с. 106]. Сулейман відчуває власну слабкість перед чужинкою, його внутрішній світ поступово наповнюється страхом перед силою незбагнених пристрастей. Його психічний стан перебуває у такому збудженні, що він прагне віднайти спосіб його розрядити. Падишах просить поради у старого та мудрого Мугієддіна, який налаштує його на дотримання старих традицій: «Гадаю, коли попередній володарі опиралася дивним забаганкам жіночим і додержували приречень своїх батьків, то опреться і Султан Сулейман» [5, с. 106].

Він байдужіє до реальності, прагне задовольнити природні потяги та отримати задоволення. У внутрішніх роздумах намагається виправдати самого себе: «... пустити її на Афон, чи не пустити її на Афон? ... І як не оправдати? Що значить одна їзда одної жінки до якогось там монастиря «джаврів» супроти здобуття такої жінки!» [5, с. 112]. Знову перемогли жіночі хитрощі. Саме тут письменник удається до домислювання з метою підкреслити те, що кожна людина стоїть на межі вибору між добром і злом, однак лише її власні дії здатні скалічити душу: «... все робила з одним таємним наміром і так витривало, як тільки робить жінка – жінка, котра любить або ненавидить. Але ще не час казати про таємний план Роксоляни, бо вона ще не мала його. Ще не засіяв гріх у її чисту душу ніяких таємниць, ніяких справ укритих...» [5, с. 117].

Автор-оповідач удається до психоаналізу внутрішнього стану Насті з метою підкреслити те, що дівчина не встояла перед могутим Сулейманом, перед його постійною охороною та опікою: «Чула виразно, що розлетівся вже ніжний запах її першої любові, яку відчувала до Стефана та що помалу але постійно входить в її серце друга любов. Любов, котра хвилями зачинала оп'янювати її, дійсно як вино. Любов грішна, любов до невірнього бусурменина...» [5, с. 130]. Однак одна перепона до повної гармонії не давала її душі спокою: «Любов і віра, дві найбільші сили в людині, вже боролися в ній, як бореться буря з берегом Гелеспонту» [5, с. 136].

За калім жіночого гарему молодий Сулейман вирішив помститися за традиційним звичаєм: «... тепер батожать дротяними нагайками двох євнухів... А одну з найкращих одалісок Падишаха зашивають у шкіряний мішок і будуть топити у Босфорі» [5, с. 142]. Настуня знову вирішила порушити закон, аргументуючи це своєю вірою: «Любіть ворогів своїх. Чиніть добре ненавидячим вас...» [5, с. 144].

Автор-оповідач виявляє нові почуття у падишаха – це невідомий страх перед чужим світом, перед некерованою та непередбачуваною жінкою: «Зрозумів, чому ті «джаври» так твердо держаться хреста. Перед ним відкрився немов замкнений досі й зовсім йому невідомий, новий огородинний сад його любки... Розумів, що треба рішитися, якось скінчити ту дивну пригоду свого життя. Бо вже бачив, як щодня глибше входить у якийсь дивний ліс, в котрім може заблудити...» [5, с. 144]. Її внутрішній світ видавався йому чимось надзвичайно складним, бо невідома йому сила (Бог) наділила її екзотично-містичною могутністю.

Люди називали почуття падишаха до чужинки «болючою пристрасстю». Письменник повідомляє реципієнту про Сулейманові подарунки Хуррем, які свідчать про світлі наміри східного чоловіка, бо одна з прикрас належала його матері: «А на другий день полудня великі новини трясли султанським сераєм. Молода Ель Хуррем одержала від султана аж дві діадеми чудової краси» [5, с. 145]. Окрім того, він подарував їй волю. Звичайно, душа Насті й цей момент перебувала у складному психічному стані, який яскраво передається автором за допомогою влучних та виразних внутрішніх роздумів бранки.

Хуррем продовжує дивувати султана своєю начитаністю, впевненістю, невідступністю. Навіть старі мудреці не переконали її у тому, що Коран вчить жінок затуляти обличчя перед чужими чоловіками, наскільки вдалими та переконуваними були її аргументовані роздуми: «... в тих знаках, яких ніхто не відчитав досі, є наказ, щоб жінки закривали обличчя? Чи міг пророк дати такий наказ, коли Аллах не наказав квітам закривати білих і червоних платків обличчя їх?» [5, с. 150].

Знову Сулейман погоджується із рішенням Роксоляни, не суперечить їй, аргументуючи свої роздуми тим, що його предки не знали і не спілкувалися з нею. Один із мудреців, характеризуючи чужинку, пророкує султанові майбутнє для того, що застерегти його від цієї жінки: «Прегарна Хатун Хуррем принесе тобі велике щастя, – або велике горе, – або велике щастя і велике горе... Бо вона має ум високий і душу, що так уміє лучити святі думки Корану зі своїми думками...» [5, с. 153].

Напружений психічний стан Насті ніби розряджається під час сновидіння, яке віщує їй силу чоловічого кохання та настановлює її на добро: «Ти в його любові замкнеш очі свої. ... Будь же й ти добра й ти – на тій шляху високім, на земнім кладовищі, повнім сліз і рос» [5, с. 156].

Сулейман потурбувався про те, щоб у Хуррем був пишний калім, тобто весільний дарунок, як констатує автор, однак вона все одно відчувала себе чужинкою, хоча в її серці уже цвіло кохання. Окрім того, весільним подарунком для неї було прийняття до сераю її старого учителя Абдулагги.

У день османської держави Роксоляна народила сина, як констатує письменник: «Перед її очима стояв перший любчик її Стефан. І його іменем

охрестила сина свого з султанського Роду Османів» [5, с. 167]. Вона уперше інстинктивно ошукала свого чоловіка охрестивши сина. Сулейман же додержував свого слова в усьому і запровадив велике свято на честь обрізання сина, якого назвали як діда Селімом.

Турецький народ так характеризував султанку: «... сій жінці не відмовляє Падишах нічого й дивиться крізь пальці навіть на чужі звичаї, які вона заводить у гаремі» [5, с. 174]. Це було зовсім нечувано для його попередників, щоб жінка стала володаркою султанської душі, була настільки укохана. Звичайно це дуже дивувало турків, бо чужинка у їхньому світі стала не лише вільною, а й «автономною» жінкою.

Порушила Роксоляна і 10 заповідей Ісуса Христа, коли зрозуміла, що її малому синові за її брехню можуть заподіяти щось погане. Автор-оповідач знову заглиблюється у внутрішній стан героїні: «І щось закричало в її душі дивними голосами: – «Ти цариця трьох частей світу! Чи ти стерпиш аж таке пониження?» А другий голос до неї мовив немов здалека: – «Не убий!»» [5, с. 183]. Її думки знаходяться у паралельних площинах: реальність і ірреальність.

У такі хвилини емоційно-напруженого хвилювання її внутрішнє мовлення подається не як плин думки, а як свідоме формування власної позиції за рахунок свого чоловіка: «... він досі нічого їй не відмовляв: ні ходження без заслони, ні приймання чужих мужчин, ні замків у дверях на спосіб, який був у домах її країни, ні навіть держання собачки, яку мусульмане уважали нечистим створінням» [5, с. 184]. І як констатує автор: «Все, що вона робила, було для нього добре і чисте» [5, с. 184].

Він настільки довіряв їй, вірив кожному слову, що за її бажанням передчасно убили першого міністра держави. Однак її совість дуже сильно мучилась не через те, що вона вбила людину, а через те, що «Гріхом уважала тільки те, що в тій цілі сказала неправду своєму чоловікові» [5, с. 193-194].

Автор-оповідач укотре удається до психоаналізу станів та почуттів закоханого Сулеймана. Він справедливий правитель, бо через те, що без його відома убили першого міністра «совість судді несподівано сильно застукала до душі великого володаря» [5, с. 197]. Однак поряд із коханою жінкою знову не зміг проявити силу східного чоловічого характеру. Але саме тепер він нарешті зрозумів за що так сильно любить свою жінку: «Досі був він у своїй палаті й державі сильний як лев, але самотній. Він ніколи не боявся, а його боялися всі. У цій жінці відкрив людину, яка не боялася його, від якої міг кожної хвили сподіватися чогось несподіваного і він, і все його оточення. Зовсім так само, як його самого» [5, с. 197]. Правитель трьох світів порівнював себе із «невільницею», з появою якої його життя змінилося достеменно, бо він отримав звичайне чоловіче щастя, рідну споріднену душу, яка кожна

хвилину вабила своєю недосяжно-величною екзотичністю. Він поставив її на один шабель поряд із собою, визнав рівність між чоловіком і жінкою, бо переконався в тому, що його жінка має душу.

За звичаєм, султан не міг жити без гарему, однак Сулейман відмовив собі і у цьому: «Вибирав у душі між усіма і нею. Волів її» [5, с. 200]. Письменник констатує, що Роксоляна уже відіграла важливу роль не лише у житті султана та цілого гарему, а й мала вплив на політичні рішення: «А кришталь влади над гаремом вже мала у руках! Тепер видніло перед нею ціле море криштальне і як кров червоне» [5, с. 205].

Однак на цьому вона не зупинялася, бо її думки вітали також над майбутнім її сина: «...тепер не боялася султанка Ель Хуррем в уяві своїй представляти собі свого сина Селіма на престолі султанів. Була вся потрясена тою блискучою мрією» [5, с. 207]. Така констатація фактів налаштує реципієнта на нові неочікувані дії Роксоляни як матері, бо один раз заради сина вона вже вчинила страшний гріх за законами християнської віри.

Делікатний у стосунках Сулейман шанобливо поставився і до матері Хуррем, прагнучи привітати її по християнському звичаю, бо шанувати батьків – це традиційний звичай на Сході.

Як констатує автор, ще більший материнський біль наростав у серці Роксоляни після народження другого сина Баязеда. Її внутрішні роздуми у формі погрози спрямовані до усіх ворогів її, до тих людей, які заважали її щастю, не давали дихати на повні груди: «Пождіть, пождіть, а я вам покажу, що на престолі Султанів засяде «син невольниці» і «внук жебрачки»!.. Я вам поломлю старі закони ваші так, як ви ломите серце моє!..» [5, с. 238].

Вона мучалась від тієї думки, що яскраво засвідчує внутрішній роздум: «Чи ж можливо, не бачити сина на престолі султанів?» [5, с. 250]. Роксолана носила у душі другий план убивства в ім'я Селіма. Вірний султанові командат переказував Хуррем усі тяготи війни, вихваляючи падишаха, а вона «Не припускала досі, що її муж аж такий одчайдушно відважний – він, що так тихо проходив літами до її кімнати» [5, с. 259]. Однак вона роздумувала, міркувала, ніби сумніваючись у правильності свого рішення щодо вбивства довірених людей султана: «Чи не заслужив? – питала себе. І сама собі відповідала: заслужив! А другий ад'ютант з молодих літ її мужа? Чи і сей заслужив на смерть? ... Та мусить умерти» [5, с. 259]. Роксоляна лише заради сина таким чином хотіла збагнути усі таємниці держави і війни. А Сулейман «Чув любов її й був щасливий, дуже щасливий» [5, с. 271] уже через те, що вже мав і доньку.

Письменник констатує ще один намір Хуррем супроти 10 заповідей Божих: «...здібний син

Сулеймана, Мустафа, як винна літоросль дозрівав... Дозрів і замір Султанки» [5, с. 272].

Далі автор-оповідач повідомляє реципієнтові про гадж Роксоляни, насичуючи її подорож до гробу Пророка вдалими описами східної екзотики, спостереженнями, спогадами та внутрішніми роздумами.

Наприкінці твору О. Назарук використовує прийом передбачення з метою подати опозицію «чоловік – жінка», їх долю як звичайну, так водночас і виняткову. Звичайним є те, що у важкі для України часи, коли турки нападали на наші міста і села, дуже багато гарних молодих дівчат потрапляло у полон. Винятковим є поважне ставлення східного чоловіка до жінки-чужинки, який пронесе своє кохання через все життя, порушуючи старі традиції, жодного разу не ігноруючи бажання коханої, дозволить їй стати великою патріоткою та зайняти місце султанки. Святий дервіш у формі пророкування подій її життя, розкаже їй про майбутню долю її сім'ї. Від нього вона дізнається про те, що Сулейман лише один раз опреться її волі, дотримається старих звичаїв Османів щодо первородства.

У творі письменник порушує нову проблему: Захід очима Сходу. Традиціоналізм як особливість Сходу заміняє гендерна рівність. Окрім того, у повісті традиціоналізм розглядається як особливість Сходу.

У повісті митець також порушує традиційні, але вічні і складні проблеми внутрішніх станів та становлення особистості, кохання, вірності, стосунків між чоловіком і жінкою, війни тощо. Багатство авторського світобачення, гострота й актуальність проблематики передаються передовсім за допомогою таких прийомів, як: влучна констатація, гострий та глибокий роздум, складні психоаналізи, ірраціональні марення, домислювання, передбачення тощо. З їх допомогою автор-оповідач намагається з'ясувати сутність опозиції «чоловік – жінка», але людина настільки складна психофізіологічна, суспільно-політична та соціальна істота, що навіть у роздумах не завжди здатна до кінця пізнати саму себе.

Українська квітка, жінка Заходу мала великий вплив на східного чоловіка, бо він кохав її посправжньому, порушуючи власні звичаї, позбавивши себе права брати ще шлюби з іншими жінками. Він постійно оберігав честь і достоїнство коханої, вимагав, щоб до неї ставились як до особистості. Сприяв тому, щоб вона отримала найкращу освіту, через що розділив із нею політичну владу. Чоловік, султан трьох світів став іграшкою долі в руках української жінки. Сулейман був цілком відмінним від своїх попередників, бо не був наділений надзвичайною жорстокістю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дерменджі О. Трансформація сюжетів та образів у художній літературі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.05 – «Порівняльне літературознавство» / Омер Дерменджі. – Київ, 2005. – 14 с.
2. Кримський А. Історія Туреччини / А. Кримський. – Київ-Львів : ОЛІП, 1996. – 288 с.

3. Кочубей Ю. Роксолана : доля, образ, символ / Кочубей Ю. // Політика і час: Україна в міжнародних відносинах. – 2005. – № 2. – С. 79–87.
4. Лэмб Г. Сулейман. Султан Востока / Гарольд Лэмб. – М. : Центрполиграф, 2002. – 175 с.
5. Назарук О. Роксоляна : жінка халіфа й падишаха Сулеймана великого завойовника і законодавця / Осип Назарук. – Л. : Нова зоря, 1930. – 301 с.
6. Хом'як Т. Психологізм як один із засобів характеротворення образу Роксолани (за романом О. Назарука «Роксоляна») / Т. Хом'як // Вісник Запорізького національного університету: філологічні науки. – 2008. – № 2. – С. 246–251.

© Останіна Г. Г., 2011

Дата надходження статті до редколегії 27.05.2011 р.